

Колодич А.О.,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

четвертого курс бакалаврату, спеціальність 081 Право,

науковий керівник: професор **Сотула О.С.,**

Херсонський державний університет

ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ У СПРАВАХ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Правовий режим воєнного стану вимагає особливого підходу до забезпечення належної поведінки осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів проти національної безпеки. Для оптимального застосування запобіжних заходів до підозрюваних необхідно прости реформування та адаптування положень Кримінального кодексу України до сьогоденних реалій, але при цьому необхідно враховувати перебіг бойових дій та ситуацію на окупованих територіях, де може перебувати підозрюваний.

Запобіжні заходи — це передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи процесуального примусу, які тимчасово обмежують права і свободи обвинуваченого (підсудного) з метою забезпечення його належної процесуальної поведінки [1, с. 382].

Слідчий має можливість звернутися до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу, якщо має підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений не виконує або виконуватиме покладені на нього процесуальні обов'язки або перешкоджатиме розслідуванню.

Стаття 176 Кримінально-процесуальний кодекс України (далі — КПК України) передбачає 5 видів запобіжних заходів (від найбільш м'якого до найбільш суворого):

1. Особисте зобов'язання.
2. Особиста порука.
3. Застава (як самостійний запобіжний захід).
4. Домашній арешт (цілодобовий або у певний період доби).

5. Тримання під вартою [2].

Повномасштабного вторгнення РФ на територію України внесло свої корективи в законодавство, зокрема були внесені зміни у КПК України (ст. 176 було доповнено ч. 6). Тобто Законом України від 14 квітня 2022 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (далі – Закон) [3] було доповнено Кримінальний кодекс України (далі – КК України) статтею 111-2 Пособництво державі-агресору [4].

Наразі в умовах воєнного стану до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ст.111-1 КК України, може бути застосовано лише один запобіжний захід — тримання під вартою.

Український дослідник Є. Письменський зазначає, що явище так званої співпраці з країною-агресором громадян, які проживають на окупованих територіях, прийнято розглядати в широкому та вузькому контекстах. «У широкому значенні сутності явища колабораціонізму являє собою комплекс взаємовідносин в усіх сферах життя між окупантом та окупованим населенням. Ці взаємовідносини можуть відбуватись на всіх можливих рівнях, починаючи від побутового, особисто-інтимного та закінчуючи ідеологічним, воєнним, передбачаючи настання всіх видів соціальної відповідальності» [5, с. 77]. «На окупованій території сучасної України колабораціонізм знаходить свій прояв у вкрай широкому діапазоні – від культурно-освітнього рівня до політичної та воєнної співпраці», – резюмує автор [5, с. 87].

Співпраця з країною-окупантом все одно має оцінюватися процесуально. Наприклад, в Єдиному державному реєстрі судових рішень є приклад запобіжних заходів щодо підозрюваної, яка допомагала окупаційним силам на побутовому рівні. Вона готувала їжу та надавала гараж для зберігання продуктів та палива, але її дії були систематичними та довготривалими. Суд також взяв до уваги мету злочину — надання підтримки представникам

збройних сил РФ, а також мотив вчинення злочинних дій — підтримка та виправдання рішень і дій РФ, спрямованих на агресію проти України [8]. Тому в даному випадку їхні дії правильно було б кваліфікувати як пособництво за ч. 4 ст. 111-КК України. Таких прикладів можна навести багато, але це реальність сьогодення.

Відповідно до ч. 6 ст. 616 КПК України у місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право розглянути питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання. Водночас, якщо в порядку ст. 201 КПК України слідчий суддя, суд зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого, то під час застосування ч. 6 ст. 616 КПК України йдеться про право слідчого судді, суду [2]. Важливим є те, що можливість зміни запобіжного заходу передбачена тільки в місцях ведення активних бойових дій.

Висновок. З наведеного вище можна зробити висновок, що в умовах воєнного стану на законодавчому рівні було встановлено особливий порядок застосування, зміни та скасування запобіжних заходів. Зокрема, передбачено можливість, як зміни запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання так і, наприклад, домашнього арешту на особисте зобов'язання.

Наразі слідчий суддя в силу вимог законодавства не може обрати такі запобіжні заходи і до таких осіб застосовується тримання під вартою — найсуворіший, але певною мірою більше ефективний захід, який має свої переваги та недоліки. Слід пам'ятати, що запобіжні заходи ні в якому випадку не є покаранням, а лише заходом забезпечення кримінального провадження, хоча правові реформи щодо застосування запобіжних заходів є цілком логічними, очікуваними та необхідними, але деякі правові реформи містять достатньо недоліків, які можуть призвести до правових колізій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 381–384.
2. Кримінально процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20>
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : науковий нарис. Сєвєродонецьк, 2020. 121 с.